

STADSHOLMEN

LÅNGBRO GÅRD 17

Långbrovägen 43 A-F

LÅNGBRO

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

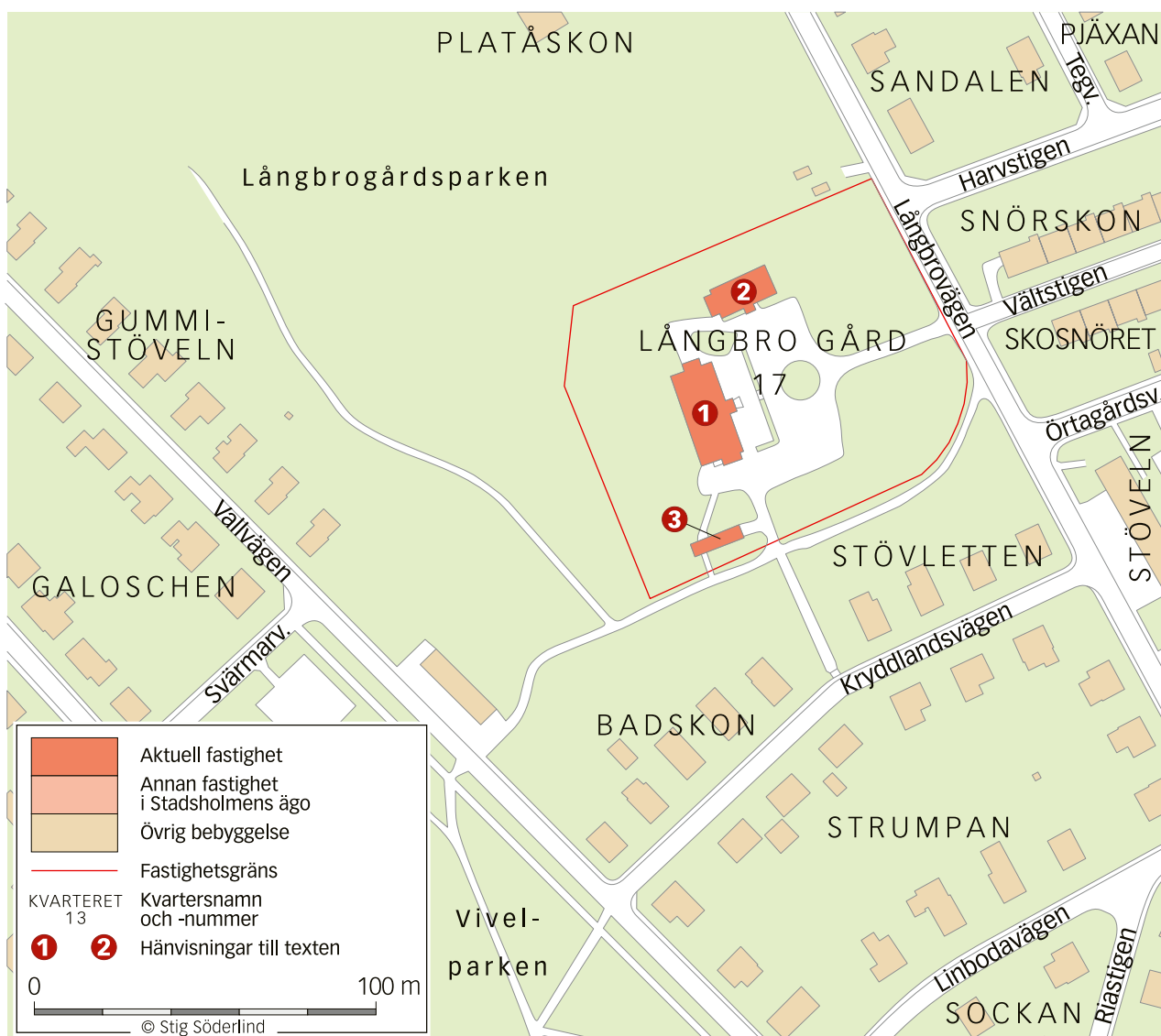
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

1 HUVUDBYGGNAD

2 FLYGEL

3 UTHUS

LÅNGBRO GÅRD 1925. FOTO: O HALLDIN. SSMF40149

Långbro gård 17 med anor från 1400-1500-talet har tillhört flera inflytelserika familjer. Dess ägor var ursprungligen mycket stora och med trädgårdsanläggningar från olika tidsepoker. Den nuvarande huvudbyggnaden med flygel uppfördes i början av 1700-talet.

Fram till 1930-talet brukades gården som en jordbruksegendom, idag är dess ägor avstyckade. Huvudbyggnaden tillsammans med flygeln och en bit av den äldre parken är det enda som återstår från tiden före stadsdelens utbyggnad. De har på så vis en viktig pedagogisk roll för stadsdelens äldre historia och ett stort miljömässigt värde. På gården återfinns sällsynta botaniska skatter såsom en gammal form av vårkrokus, en vildtulpan och krollilja som växer i stora bestånd. Längs Långbrovägen finns en kvarvarande askallé och norr om huvudbyggnaden står en del av den gamla fruktträdgården med ett stort antal fruktträd bevarade.

Huvudbyggnaden är av karolinsk typ med högt säteritak som därefter försetts med frontespis. Dess

karaktär är välbevarad men med senare komplement såsom verandorna på gavlarna från 1900-talets början. Invändigt finns bevarade 1700-talsdetaljer i form av paneler och några kakelugnar. Till stor del är dock snickerier från tiden omkring sekelskiftet 1900 och från 1990-talet då byggnaden moderniserades efter att dess hanbjälkvind brunnit ned.

Långbro gård 17 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Stadsdelen Långbros utveckling sammanfaller med utvecklingen kring den aktuella fastigheten Långbro

HUVUDBYGGNAD OCH FLYGEL VID LÅNGBRO GÅRD 17. FOTO: J. MALMBERG

gård 17. Namnet förekommer för första gången 1477 då Per i Longabro uppträder som lovedsman i Stockholms rådhusrätt.

Under 1500-talet beskrivs två hemman i Långbro. Det ena ägdes av familjen Oxenstierna och det andra av Olof Gregersson, borgmästaren i Stockholm och senare Arnold Grothausen. De två hemman ingick sedan i det säteri som bildades, det vill säga Långbro gård. Långbro gårds ägor var mycket stora. Säteriet omfattade all mark från Solberga ända ner till Långsjön. Såväl Herrängens gård som Långsjö gård låg under säteriet. Det gjorde också torpen Bergatorp, Ekstugan, Hagstugan, Herrängen, Långbro nybygge, Långpannan och Långsjön.

År 1850 var det område som idag utgörs av stadsdelen Långbro bebott av omkring 50-60 personer. De allra flesta hörde sannolikt till Långbro gård eller till något av de torp som lydde under Långbro. Under 1860-talet såldes egendomen till Alfred Söderlund, "Långbrokungen" kallad. Succesivt lät Söderlund stycka av och sälja egendomens mark. 1902 sålde Söderlund Långbro gårds skogsmark till Stockholms stad som lät bygga Långbro sjukhus, ritat av Gustaf Wickman. Byggnadsarbetena påbörjades 1907 och avslutades 1910. Sjukhuset kunde då ta emot 640

patienter. Söderlund lät även sälja tomter för villabebyggelse.

I mitten av 1940-talet var en kraftig befolkningstillväxt i området och Stockholms stads småstugubyrå började exploatera tidigare obebyggda markområden. Den första småstugan byggdes 1943 och fram till slutet av 1940-talet byggdes 878 stycken småstugor i området. Stugorna uppfördes i egen regi med delvis färdiga byggelement. Under 1940-talet uppfördes även flerfamiljshus i området av HSB och Familjebostäder. Efter millennieskiftet har det gjorts stor satsning i det området som tidigare utgjordes av Långbro sjukhus. I detta område återfinns också Långbro vårdshus.

HISTORIK

Långbro gård före 1700

Sedan 1500-talet finns källor som vittnar om två hemman på Långbro som ägdes av betydelsefulla familjer, bland annat familjen Oxenstierna. År 1602 tilldelade Karl IX de sammanslagna hemman till hovkanslern Nils Chesnecopherus och 1608 omnämns Långbro gård som säteri. Det är oklart hur gårdens sammansättning såg ut. Vid en utgrävning för fjärrvärme 2009 upptäcktes grunden till ett hus som

PÅ HUVUDBYGGNADEN FINNS BEVARADE
FÖNSTERLUCKOR, SANNOLIKT FRÅN 1700-TALET.
FOTO: J. MALMBERG

sannolikt stod på gården vid denna tid. Dess läge och orientering talade för att det var äldre än de nuvarande byggnaderna som anlades vid 1700-talet. Huset var centralt placerat framför huvudbyggnaden. I samband med utgrävningarna som genomfördes av bland annat Stadsmuseet, hittades kakelugnsrester och rester från adelns lustfyllda liv med ostronskal samt pip huvud.

Ny huvudbyggnad uppförs

Den ursprungliga huvudbyggnaden förstördes i en brand under 1680-talet. Vid branden ägdes gården av häradshövdingen Erik Rosenholm. Om den nya byggnaden uppfördes innan Rosenholm avled 1697 är inte klart, men sannolikt var den färdigställd senast vid 1700-talets början då Carl Magnus Stuart ägde gården.

Den nyuppförda huvudbyggnaden omgavs av två flyglar. Infarten till gården flankerades av två paviljonger och i trädgården fanns fiskdamm och med stor sannolikhet även en barockträdgård. I söder stod uthus, stall, ladugård och loge. Huvudbyggnaden uppfördes i den för tiden moderna karolinska stilen med ett högt och valmat säteritak. Troligtvis var fasaderna av synligt liggtimmer men försågs vid mitten av 1700-talet av locklistpanel. Invändigt hade huset sannolikt en tidsenlig planlösning med stora rum i fil för ett hushåll.

Engelsk park

Från tidigt 1700-tal och fram till 1780-talet ägdes egendomen av familjen Staël von Holstein, därefter av riksrådet Joachim Beck-Friis. Beck-Friis lät modernisera huvudbyggnaden, bland annat med några av

HUVUDBYGGNADENS GAVLAR BYGGDES MED VERANDOR 1918. FOTO: J. MALMBERG

de kvarvarande eldstäderna. Han lät även anlägga en engelsk park nordväst om huvudbyggnaden. Inspirationen kom från England där det blivit modernt att skapa en friare parkform med stora träd och romantiska promenadstråk. På Långbro gård anlades långa alléer längs uppfartsvägarna mot huvudbyggnaden.

Långbro gård under 1800-talet

Under 1800-talets första hälft hade gården ett flertal olika ägare, bland annat Johan Tillander, ryttarmästare Pehr A. Askengren och hovmarskalk Carl Adolf Leijonmark. Det är möjligt att det stora antalet ägare beror på spekulation. Vid mitten av 1800-talet tillkom huvudbyggnadens breda frontespis och fasaderna reveterades och försågs med spritputs.

Under 1860-talet övertogs egendomen av Alfred Söderlund som tidigare varit inspektör på gården. Söderlund lät modernisera huvudbyggnaden och i flygeln flyttade hans mamma in. En stor del av inredningen från denna ombyggnad finns bevarad i form av snickerier och kakelugnar. Omkring sekelskiftet 1900 påbörjade Söderlund en utförsäljning av egendomens mark. År 1918 förvärvades den återstå-

ende egendomen med huvudbyggnaden och flygel av L. M. Ericsson.

Stor ombyggnad

1918 genomfördes en stor ombyggnad av de två husen. Huvudbyggnaden byggdes om till personal-lägenheter med verandor på gavlarna och invändigt avdelades de större rummen till mindre.

Vid ombyggnaden 1918 moderniserades flygeln och vindsvåningen inreddes med två lägenheter och nya takkupor. Enligt bygglovsritningen försågs rummen med paneler och fyllningsdörrar. Det är möjligt att den västra tillbyggnaden uppfördes vid detta tillfälle. Under 1950-talet inrymde huset lokaler för hembygds- och ungdomsgård.

Under 1930-talet förvärvades marken av Stockholms stad. Fram till 1940-talet var gårdens närmiljö i stort intakt med huvuddelen av ekonomibyggnaderna kvar, äldre trädplanteringar och alléer samt rester av fiskdammen i sluttningen öster om huvudbyggnaden. Den södra flygeln och paviljongerna hade dock rivits redan vid 1900-talets början. Idag finns endast huvudbyggnaden, den norra flygeln och rester av

FLYGELBYGGNADEN MED ENTRÉ MOT SÖDER.
FOTO: J. MALMBERG

den gamla parken och alléerna bevarade.

Upprustning och renovering

År 1993 brann vinden på huvudbyggnaden. Hantverkaren förstördes och den inredda vinden blev utbränd. Bottenvåningen fick vattenskador men det var ytskikten som främst tog skada. I samband med upprustningen moderniserades kök och badrum. Flygeln, hus nummer 2, moderniserades från lokal-användning till bostäder och uthuset, hus nummer 3, gavs sitt nuvarande utseende och innehåll. 2004 såldes byggnaderna och trädgården närmast runt om till Stadsholmen.

BYGGNADSBESKRIVNING

Trädgård

Fastigheten är mot norr och öst omgiven av en träd-rad av hamlade askar och hängaskar. Flera av askarna

är äldre, drygt 250 år har dokumenterats i en stubbe. Till gårdsplanen leder en kort allé av askar och på var sida om allén är gräsmattor. Gårdsplanen har en gräsrundel och framför huvudbyggnaden finns en häck och terrassering med stentrappa och stenpelare. På terrassen är delvis grus, delvis gräs.

Framför flygeln är ordnade parkeringsplatser samt häckar och buskvegetation. Tomten sluttar uppåt mot väster där en syrenhäck står tillsammans med strödda ask och lönn samt lind på en gräsmatta. Längs husen finns rabatter och på några ställen igensatta brunnar.

I Långbro gårds direkta närhet finns, trots exploatering, en viktigt rest av en kulturhistorisk miljö med biologisk mångfald av växter och djur. Här finns bevarade historiska trädgårdslämningar från olika epoker. En av dem är den engelska parken från 1700-talet med slingrande stigar, buskage och norr

**RUND KAKELUGN FRÅN 1700-TALET
PLACERAD I NISCH. ÖVRIGA SNICKERI-
ER ÄR FRÅN TIDEN OMKRING SEKEL-
SKIFTET 1900. FOTO: J. MALMBERG**

om huvudbyggnaden ligger fruktträdgården med flera äldre äpple- och päronsorser. I parken finns en sällsynt vildtulpan som odlades redan på 1600-talet. På Långbro gård har den en av sina största växtplatser i Sverige. Även en gammal form av vårkrokus håller till i trädgården och blommar varje vår.

Huvudbyggnaden, hus nummer 1 på kartan

Exteriör

Byggnaden är uppförd i en våning med inredd vind. Den östra fasaden är panelad och övriga reveterade med dekorativa pilasterformade knutlådor. Mot öster har huvudfasaden en frontespis. Byggnadens gavlar mot norr och söder har verandor med små-

spröjsade fönster som sannolikt uppfördes vid 1918 års ombyggnad. Taket är ett högt säteritak lagt med tegel. I takfallet finns takkupor med kvadratiske och runda fönster.

Fönstren är kopplade med utåtgående bågar från 1900-talet. I bottenvåningen är de rektangulära och avdelade med en mitt- och tvärpost och på vindsvåningen är de kvadratiske med mittpost och två spröjsade bågar. Mot norr och väster omges fönstren av fönsterluckor med smidda bandgångjärn och låsbeslag, troligtvis från 1700-talet.

Den östra huvudentrén har två träkolonner som bär en altan med ett kraftigt balusterräcke med dockor. På husväggen finns tunna pilastrar. Pardörren är en

I HUVUDBYGGNADENS BOTTENVÅNING FINNS ETT RUM MED HALVFRANSK BRÖSTPANEL FRÅN 1700-TALET. FOTO: J. MALMBERG

fyllningsdörr med gjutjärnsgaller, sannolikt från sent 1800-tal. Till huvudentrén går en stentrappa.

Interiör

Idag finns fem bostäder i huvudbyggnaden varav två har entréer på gavlarna. Interiört präglas byggnaden av den ombyggnad och renovering som genomfördes under 1880-talet och tidigt 1900-tal samt moderniseringen efter branden under 1990-talet. På grund av branden är det främst bottenvåningen som bevarar äldre inredningsdetaljer och planlösning. I huvudbyggnadens trapphus finns pardörrar och enkeldörrar med fyllningar, flera nytillverkade. Trägolvet, trätrappa och handledare är från 1990-talet men med ett äldre trapppräge. Övervåningen präglas av renoveringen 1990-talet.

De äldsta interiöra detaljerna är bland annat dörrblad som kan vara ursprungliga, det vill säga från 1700-talets början, med tre helfranska fyllningar. Det finns även fönsterfoder och en halvfransk bröstpanel från 1700-talet. I bottenvåningen finns tre kakelugnar från 1700-talet, några är placerade i välvdanischer och har svarvade träfötter.

Rummens snickerier präglas främst av tiden omkring sekelskiftet 1900 med tidstypiska halvhöga sockelpaneler, enkel- och pardörrar med fyllningar och mässingsbeslag samt vita kakelugnar. I köken finns platsbyggd inredning, troligtvis från renoveringen 1918. I flera rum finns äldre trägolvet med

relativt breda plankor.

I Stadsmuseets samlingar finns en målning som tidigare satt på Långbro gård. Inte osannolikt att den var inramad i skulpterad gipslist i ett tak. Det är inte känt var den satt.

Flygelbyggnaden, hus nummer 2 på kartan

Flygelbyggnaden är uppförd på stensockel med panelade fasader, dekorativt indelade till fält av liggande och stående panel, samt pilasterformade knutlådor. Taket är ett brutet plåtlagt tak med skorstenar. I takfallet finns plåtskodda fönsterkupor och en panelad uppbyggnad med fronton, runt fönster och fem smala spröjsade fönsterbågar. Takkuporna tillkom sannolikt vid renoveringen 1918. På den västra gaveln finns en tillbyggnad med en sentida entrédörr.

Fönstren är rektangulära med mittpost och två spröjsade bågar. De omges av enkla foder och en profilerad överliggare.

Huvudentrén är placerad på den södra gaveln och flankeras av fyra träpelare som bär ett tak med fronton. Farstubron har ett träräcke och stentrappa. Pardörren är av trä med fyllningar och dekorativt gjutjärnsgaller.

Uthus, hus nummer 3 på kartan

Uthuset är uppfört i en våning med panelade fasader och innehåller förråd, sophus och tvättstuga.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren "Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar". Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.